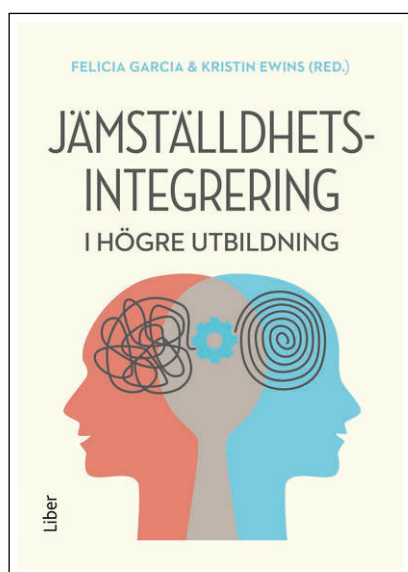

Bokrecension: Jämställdhetsintegrering i högre utbildning

Minna Salminen Karlsson
Uppsala universitet, Sverige

Recension av boken *Jämställdhetsintegrering i högre utbildning*. Felicia Garcia och Kristin Ewins (red.). (2023). Stockholm: Liber.

”Jämställdhetsintegrering i högre utbildning” är en antologi om högskolornas uppgift att integrera jämställdhet i de utbildningar som de erbjuder sina studenter. Bokens två redaktörer är från Örebro universitet, men antologin innehåller bidrag från flera olika lärosäten. Målgruppen anges vara universitetslärare, pedagogiska ledare och pedagogiska utvecklare och syftet med boken att erbjuda både underlag för problematisering och praktiska tips för dessa grupper i deras uppgift att uppfylla lagens krav att integrera jämställdhet i högskoleundervisningen. Exempelen är hämtade från olika aktiviteter och discipliner. Boken avslutas med ett kapitel om en gemensam integrering av jämställdhet och hållbarhet i högskoleutbildning.

Den mest slående gemensamma nämnaren är hur de flesta kapitlen utgår från erfarenheten och därmed förväntningen att undervisning i jämställdhet kommer att möta motstånd. En hel del av de praktiska råden som finns i flera av kapitlen relaterar också till detta. De är användbara, men samtidigt är det något nedslående att gång på gång bli påmind om att den som undervisar i jämställdhet och genus inte bara bör ha kunskaper om området och pedagogiska metoder, utan att man också bör vara beredd att hantera motstånd, eller motvillighet, som Gunilla Carstensen uttrycker det i sitt kapitel.

Författarkontakt: Minna Salminen Karlsson, e-post: minna.salminen@gender.uu.se

Artiklar och reflektioner är kollegialt granskade. Övriga bidragstyper granskas av redaktionen. Se <https://hogreutbildning.se> ISSN 2000-7558

©2023 Minna Salminen Karlsson. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Karlsson, M. S. (2023). «Bokrecension: Jämställdhetsintegrering i högre utbildning», *Högre utbildning*, 13(3), 68–71. <https://doi.org/10.23865/hu.v13.5961>

Birgitta Jordansson och Helen Peterson börjar boken med att resonera kring begreppen jämställdhetsintegrering och akademisk frihet, som i motståndet ofta ställs mot varandra. De kommer fram till att jämställd undervisning och undervisning i genus inte handlar om att studenterna skall förmås att "tänka rätt", vilket skulle vara i strid med den akademiska friheten, utan att det i stället handlar om att studenterna skall lära sig kritiskt tänkande och genom det skapa en egen förståelse kring hur jämställdhet, genus och mångfald påverkar innehållet i det aktuella ämnet. Akademisk frihet i Jordanssons och Petersons utläggning handlar inte främst om den individuella lärarens frihet utan lärosätets och lärarens ansvar att utveckla studenternas intellektuella frihet. Den självklara utgångspunkten är att jämställdhet, genus och mångfald i regel är relevanta aspekter i undervisningens innehåll och metoder, och att kritiskt tänkande i ett öppet samtalsklimat lyfter fram dessa. Med betoningen på kritiskt tänkande tar de också ställning i diskussionerna om de studenter som sägs vara hotfulla aktivister, beredda att anmäla läraren för diskriminering för ett enda felaktigt ord – dessa studenter behöver lära sig vad akademiskt kritiskt tänkande innebär. Det är ett gott försök att förlika myndighetskravet med akademisk frihet, men kanske ändå inte riktigt tillräckligt slående för att övertyga.

Jordansson och Petersons resonemang, att jämställdhetsintegrering inte innebär att mata studenter med rätta tankar utan att lära dem att kritiskt granska fenomen i sin utbildning och yrkesliv, återkommer sedan i flera av de senare kapitlen, till exempel det efterföljande kapitlet av Felicia Garcia, där hon beskriver hur hon integrerar jämställdhetsperspektivet i utbildning för dem som i sin tur skall undervisa läkare, sjuksköterskor och statsvetare. Hon tar upp två olika motstånd som hon mött: Ett motstånd som ifrågasätter behovet av undervisningen över lag, och ett motstånd som grundar sig på känslan av inkompetens. För att strida mot båda slag av motstånd, för att visa att perspektivet är relevant och för att ge lärarna en kompetens och ett självförtroende att integrera jämställdhet i undervisningen, måste de förmås att upptäcka vad ett jämställdhetsperspektiv innebär i undervisningen av just deras disciplin.

Gunilla Carstensens intervjuundersökning med 10 pedagogiska utvecklare (eller motsvarande) som undervisar universitetslärare i universitetspedagogik har flera beröringspunkter med Garcias kapitel. Carstensens begrepp motvillighet är mindre kompakt än motstånd, men visar ändå på ett hinder som behöver nedmonteras för att genusbudskapet skall gå fram. Hur de pedagogiska utvecklarna har upplevt denna motvillighet och hur de försöker bearbeta den är huvudtemat. Liksom Jordansson och Peterson och Garcia betonar de att undervisningen handlar om att reflektera, inte att tala om vad som är rätt eller fel och att undervisningen skall anknyta till deltagarnas disciplinära bakgrund för att bli relevant. I ännu högre grad än Garcia betonar de också att undervisning om genus och jämställdhet berör deltagarna på fler plan än det intellektuella.

Ulrike Schnaas kan inte anknyta till olika discipliner i sin undervisning av doktorandhandledare, eftersom hon medverkar i disciplinblandade kurser. Hennes kapitel är en blandning av reflektionsinbjudande observationer och en konkret berättelse om hur hon lägger upp sitt tretimmarspass och varför. Kapitlet har en introduktion som kompletterar Jordanssons och Petersons kapitel om hur motståndet mot undervisning om genus och jämställdhet bygger på högskolornas historiska utveckling. Även i övrigt är kapitlet mer reflekterande än flera av de andra i sina förklaringar varför jämställdhetsundervisningen finns, varför den behövs, vad den skall syfta till och varför studiecirkelformen särskilt väl lämpar sig för det här slaget av undervisning. I samklang med Carstensen som finner att undervisning i jämställdhet berör deltagare på flera plan observerar Schnaas att många av de deltagande handledarna behöver prata om sina egna erfarenheter av akademien innan de blir engagerade i hur de som handledare kan integrera jämställdhet.

Susanne Kreitz-Sandberg har gjort en studie av ett annat slags material: 20 lärarutbildningars självvärderingsrapporter som begärts av UKÄ. Hon har ett systemperspektiv och undersöker hur utbildningarna som helhet beskriver att de integrerat jämställdhet. Hennes slutsatser är att jämställdhet i mångt och mycket ses som behovet att rekrytera fler män. I övrigt varierar rapporterna: många är vaga angående vad som egentligen görs medan andra verkar ha lagt omsorg i undervisningen, påtalar en progression och knyter an till teorier.

Två kapitel handlar om mansdominerade områden. Tomas Brage med tre irländska medförfattare skriver om fysikens image och kultur och hur den motverkar jämställdhetsintegrering genom att få flickor och kvinnor att känna sig ovälkomna. De erbjuder tips för hur lärare kan göra klassrumsmiljön mer inkluderande – tips som är tillämpliga även i andra ämnen med numerär mansdominans – och ett par irländska exempel på rekryteringskampanjer med målet att särskilt rekrytera flickor.

I slutet av boken finns två konkreta kapitel om ”så här har vi gjort”. Det första är skrivet av Andreas Lindén som ger en personlig och konkret berättelse om sin egen utveckling från att inte se behovet av jämställdhet i byggbranschen till att integrera jämställdhet i högskoleingenjörsutbildningen för byggingenjörer. Exempel på hur han har arbetat är givande, men framför allt är berättelsen om omedvetenheten, den följande insikten och sedan osäkerheten med att ge sig in på något som man inte känner sig kompetent i något som på sitt sätt hjälper läsaren att förstå och därmed kanske i sin egen praktik avhjälpa den vanliga motvilligheten.

Personlig på ett annat sätt och samtidigt förankrad i en pedagogisk teori, transformativt lärande, är Håkan Larssons exempel från lärarutbildningen i idrott och hälsa. Han ser sitt uppdrag som att ändra den allmänna förståelsen att pojkar och flickor helt enkelt är olika i relation till idrott, att de har olika kroppar och olika intressen. Hans långa vinjetter från en lektionssituation med blivande idrottslärare engagerar, eftersom de konkret visar hur normkritisk pedagogik realiserar.

Det sista kapitlet av Felicia Garcia, som argumenterar för att jämställdhetsintegrering i utbildningen går hand i hand med integrering av utbildning i hållbar utveckling, känns något apart, särskilt eftersom en del av texten skulle ha försvarat sin plats redan i inledningen: Det är här i slutet som ett begrepp som normativ kompetens förekommer – att använda det begreppet kunde med fördel ha breddat argumentationen kring jämställdhetsintegrering som påbud i motsats till akademisk frihet. Det är här i slutet som Garcia påpekar de två aspekterna i jämställdhetsintegrering: utbildning som jämställdhet och utbildning för jämställdhet. Och det är också här som hon påpekar att jämställdhetsperspektivet bidrar med ett holistiskt perspektiv i utbildningen, att se sig själv och sin egen roll i helheten – för både lärare och studenter (också detta skulle ha kunnat tydligare relateras till diskussionen om motstånd och akademiskt frihet). Garcia skriver kapitlet för dem som i högre eller lägre grad har arbetat med jämställdhetsintegrering och upplever ”stress och oro över kravet att integrera hållbar utveckling i samma grad”, och placeringen av kapitlet är förståeligt om man på detta sätt ser det som i den andra delen av en tvåstegsraket – men står lite i motsats till kapitlets budskap att jämställdhet och hållbar utveckling går hand i hand. Här skulle det ha räckt att utvidga inledningen och som en del av den påpeka sambandet på ett mer summariskt sätt.

Jämställdhetsintegrering som sådan har hittills i litteraturen mest beskrivits i den del som handlar om personal: akademiska karriärer, rekrytering och arbetsmiljö. I den meningen är boken om jämställdhetsintegrering i utbildningsuppdraget välbehövlig. De många praktiska tipsen är grundade i beprövad erfarenhet och därför välkomna. Å andra sidan finns en hel del litteratur om att undervisa könsmedvetet, i vissa ämnen mer, i andra mindre (se exempel nedan). I den meningen

erbjuder boken för många universitetslärare inte mycket som inte kan hittas på annat håll. Kanske har den sin mest rättmätiga plats i bokhyllan hos dem som undervisar högskolelärare i pedagogik, samt utbildningsledare. Där gör sig också de återkommande uppslagen om att hantera motstånd och motvillighet hos universitetslärare (det ges inga exempel på motstånd hos studenter) mest nyttiga och relevanta.

EXEMPEL PÅ DISCIPLINANKNUTEN LITTERATUR

- Andersson, J. (2012). *Genusgörande och läkarblivande. Attityder, föreställningar och förväntningar bland läkarstudenter i Sverige*. Diss. Umeå universitet.
- Blix, H. S., Onsrud, S. V. & Vestad, I. L. (Red.) (2021). *Gender issues in Scandinavian music education. From stereotypes to multiple possibilities*. Routledge.
- Bäck, T. (2020). *Från polisutbildning till polispraktik polisstudenters och polisers värderingar av yrkesrelaterade kompetenser*. Diss. Umeå universitet.
- Carlson, M., Halldórsdóttir, B. E., Baranović, B., Holm, A., Lappalainen, S. & Spehar, A. (Red.) *Gender and education in politics, policy and practice. Transdisciplinary perspectives*, s. 71–88. Springer.
- Günter, K. P. (2022). *Figuring worlds; imagining paths: a feminist exploration of identities in higher education biology*. Diss. Uppsala universitet.
- Hedlin, M. & Åberg, M. (2011). *Lärarytelsen, jämställdhet och genus*. Linnéuniversitetet.
- Henriksen, A.-K. (2016). Promoting gender sensitivity in social work', *Kvinder, køn og forskning*, 25(1), 56–67.
- Holth, L. (2015). *Den raka och den krokiga vägen. Om genus, ingenjörer och teknikkarriärer*. Diss. Karlstads universitet.
- Johansson, A. (2018). *The formation of successful physics students: Discourse and identity perspectives on university physics*. Diss. Uppsala universitet.
- Kunce, W. (2020). *An introduction to gender identity & expression for university biology teachers*, Uppsala universitet.
- Peters, A. (2017). *Learning Computing at University: Participation and Identity. A Longitudinal Study*. Diss. Uppsala universitet.
- Rodéhn, C. & Hagelin, L. (2014). Tystnaden pryder kvinnan. Bristen på feministiska perspektiv i undervisningsmaterialet i klassiska språk. *Tidskrift för genusvetenskap*, 35(4), 33–56.
- Stephens, D. W. & Ott, K. M. (Red.) (2020). *Teaching sexuality and religion in higher education: embodied learning, trauma sensitive pedagogy, and perspective transformation*. Routledge.
- Wijma, B., Smirthwaite, G. & Swahnberg, K. (Red.) (2010). *Genus och kön inom medicin- och vårdutbildningar*. Studentlitteratur.